

A haldokló Glorie.

— Egy nagy háboru emlékeiből. —

A negyvennégy esztendő előtti porosz-francia háborunak ma már hatalmas irodalmát őrzik a művelt nemzetek könyvtárai. A legkülönbözőbb oldalairól meg van világítva már — mélyen járó történelmi munkák és emlékiratok révén — a két nagy kulturájú nemzetnek ez a szinte élethalál mérkőzése; napfényre kerültek immár a titánok harcának talán legintimebb adatai is. De még távolról sem szabad arra a gondolatra jönnünk, hogy a mai napig közzé tett anyaggal aztán a nagy háborus irodalom teljesen be volna fejezve. Elvégre is, annak az örök emlékü küzdelemnek e pillanatban is még számtalan élő szemtanúja van s évtizedek kellenek még ahhoz, míg a nagy események minden atomját tisztán fogja látni maga előtt a történetkutató. Ugy lévén a dolog, gondoljunk csak arra, hogy mekkora irodalma lesz majd ennek a most dúló rettenetes világháborunak — melynek a negyvennégy év előtti legfeljebb is epizód-mozzanata lehetne.

A orosz-francia háboru érdekesnél érdekesebb memoár irodalmából magasan kiemelkedik Caroline Murat hercegnőnek, a szegény jó Eugénia császárné egyik legmeghittebb bizalmasának természetesen még a világháboru kitörése előtt az angol könyvpiacra közzétett emlékiratai. A meglepően éles megfigyelőképességű hercegnő, már csak a III. Napoleon családjával való rokoni összeköttetésénél fogva is, közvetlen közelből szemléli ama nagy napok eseményeit és följegyzései legbecsesebb adalékai lesznek a történetírásnak.

Murat hercegnő figyelemreméltó feljegyzéseket rögzít meg emlékiratainak „The Franco-Prussian War“ c. fejezetében az 1870 július 14-ének éjszakáján, St. Cloudban tartott emlékezetes minisztertanácsról, melynek boszorkány-könyvháján a másnapi hadüzenet tervét kifőzték. A határozottan III. Napoleon császárnak se teste se lelke nem kívánta a háborút, — fontosabb volt neki ennél a Poroszországgal való egykori jó békekesség viszonyerése. Nem úgy ám az erős akaratu Eugénia császárné, aki meg viszont hallani se akart tovább a Poroszországgal való bizonytalan béke itarozgatásáról. A gyöngé nő véres leszámolásra vágyott. S maguk a miniszterek sem voltak egyező véleményen; főleg az elnökök. Émile Ollivier, a háboru megüzenését a legkomolyabban ellenezte. De mindhiába, mikor Le Boeuf, a belügyminiszter, meg a háboru mellett kardoskodott, hősiiesen kijelentvén, hogy a francia hadsereg az utolsó cipógombig teljesen készen áll.

A megtépzott befolyásu Napoleon császár hába is ftjezte ki már súlyos aggodalmait ezen a döntő jelentőségű minisztertanácson. Beszélhetett, amit akart, szavainak minden sulya nélkül — a hadüzenetet megszavazta a tanács s nyomban ki is kiáltották az ezt tartalmazó okiratot. Aztán aláírás végett a jelenlevő császár elé terjesztették. S a következő pillanatban III. Napoleon felül-emelkedett saját magán, olyat tett, amit aligha vártak tőle a miniszterei. Rendkívüli felindultságában, de mérhetetlen hidegséggel felkelt ülőhelyéről, az okmányt darabokra tépte s szerteszórta a terem padlóján. Rögtön távozott, s szobájába térve, úgy amint volt, egy pamlagra dobta magát.

A császár magatartása nagy kavarodásnak lón okozója a palotában. Eugénia császárné, megtudva a zürzavar igazi okát, most már maga ment be a tanácsterembe. S lám, a gyöngé asszony közbelépése egyszeriben más fordulatot adott az eseményeknek. A császárné javaslatára hamarosan elkészült egy másik okirat, az előbbivel azonos tartalmu. Az erős akaratu császárné nyomban megszerezte a szükséges aláírást is. Maga vitte be az okiratot a pamlagon már felállomban heverő császárhoz, aki aztán minden legkisebb

ellenvetés nélkül aláírta a hadüzenetet. A kocka el volt vetve, — jegyzi meg Murat hercegnő.

*

Az augusztus elején végbement Saarbrückeni ütközetről színes kis epizódot tárunk elénk az emlékiratok. Napoleon császárnak most már teljesen leáldozni készülő napjával még kacérkodott egy kicsit — talán utoljára a csalfa szerencse. Hogy aztán annál lesújtóbb legyen a végzete. Hiszen veszedelmesen közeledett már szeptember 4-e, a „déchéance“...

„Ragyogó napfény áraszt el hegyet-völgyet. Tizenegy óra — már két órája, hogy az ütközet elkezdődött. Hirtelen az ágyuk menydörgő hangja szalkgatja széjjel a levegőt, csaknem ugyanebben a pillanatban megjelenik Napoleon, kíséretében a császári herceggel és 1—2 főtisztal. Aggodalomteljesen tekint szét, beesett arccal, szemei körül mély kék karikákkal; egész külseje szenvedő és fáradt. A csapatok mozdulatait látesővén keresztül nézi. — Atya és fiu egy szót sem ejtenek. Végre a poroszok visszavonulnak; a hereg nem türtöztetheti tovább elragadtatását. A császárhoz fordulva így kiált:

— Nézd csak, menekülnek, — győztünk!

Murat hercegnő rövid megjegyzést tesz erre az epizódra: „Oh jaj, mily drágán kellett nekünk ezt az első győzelmet megfizetni! — ez a kicsiny saarbrückeni ütközet mily nagyon elvakított bennünket ostoba elszántságunkban!“

*

Szeptember 2-án értesült Caroline Murat hercegnő és környezete a sedáni katasztrófáról. „Ezen a déluténon — írja memoirejában — különösen ideges és nyugtalan voltam. A Boisba való szokott sétakocsizásunk helyett a Chateau d'Eauba hajtottunk. Kivántam látni a népet s megítélni a helyzetet. Vissza tértünkben alighogy elértük a Boulevard des Italiens-t, egy embert láttunk integetni egy omnibusz tetejéről. Kocsink megállt. Egy Chevanier nevű ur odasielt és halkán elmondta nekünk Sedan rettenetes végromlását. Edid ga végzetes hírt csak a császárné és a kormány tudta. Mindenféle nagy lett a félelemmel teljes kavarodás... Mi gyorsan haza hajtottunk, hol már várt reánk Jérôme hereg...

Szept. 4-én, vasárnap reggeli 5 órakor egy staféta jött a Tuilériákból. Rendeli, hogy haladéktalanul el kell hagyni Párist! E napon tágra nyitak a királyi palota kapui; Clotilde hercegnő kihajtatott és valami ünnepegre indult. Páris legnépesebb utcáin kocsizott keresztül a Gare de Lyonig. Itt néhány férfi feléje rohanva így kiáltott:

— La Chambre est dissoute, — la déchéance est proclamé!“...

III. Napoleon végzete beteljesedett: ő és családja száműzve volt s a törvényhozó testület Leon Gambetta indítványára kikiáltotta a köztársaságot.

A porosz fegyverek kérelhetlen következetességgel hajtották végre francia ellenfeleiken az Isten rendelését, akár csak a mai zivataros napokban, amikor csak azért nem telhetett még be a sors a francia Gloire felett, mert a mi jó német szövetségeseinknek annyi ellenséggel kell megküzdeniök.

A kiválóan szellemes Mme. Adam, kinek férje akkoriban Páris rendőrfőnöke volt, naplójában így emlékszik meg a főváros hangulatáról:

„Hamisítottan párisi látvány a tömegek csoportosulása, felvonulása. A nép valami egyesítő jelszót keres, mely egy közös cél felé vezesse. „Le a törvényhozó testülettel!“ — „Éljen a köztársaság!“ — „Halál a poroszokra!“ — De egyik jelszóban se tudnak megegyezni. Végre megvan a jelszó, mely az 1830-i júliusi forradalomban és 1848. februárban már megmutatta hatalmát. Déché-

ance! (Le a trónról!) Beláthatatlan néptömeg lepi el az utcákat, folyton hangoztatva e rettenetes jelszót. A nép küldöttséget mentet Páris katonai parancsnokához; hosszas tanácskozás után a következő napra halasztják a törvényhozó testület elleni nyilatkozatot, megállapodnak, hogy nyugodt és ünnepeles lesz a tüntetés s egy órakor kezdik a gyülekezést, hogy a két órára egybehívott képviselők lássák az ostrommal fenyegetett Páris lakosságának sűrű tömegét. Éjfélkor széteszlik a tömeg, csendes lesz az utca, amde a város ébren van, minden ablak világos. Szept. 4-én reggel a családi tüzhelynél vitatják meg a haza állapotát. Nam ünnepet jelent a kivilágított ablak; minden házban súlyos beteg felett virrasztanak: Franciaország vonaglik a halálos ágyán.

Nehéz sebekből vérzik e pillanatban is a kérkedő francia „Gloire“. Ugyanazok törküzuzák ma is, kik 44 év előtt mérték rá a halálos döféseket. Az önhittség és fennhéjzás bizonytal ezuttal is meg fogja hozni a maga érett gyümölcseit. A jó öreg germán sas diadalmasan terjesztgeti szárnyát a megtépzott és szegényében vergődő „Gloire“ felett...

Zsoldos Benő.

Május 2. a korzón.

— A szegedi füsttelen nap. —

(Saját tudósítónktól.) Ha az utóbbi idők hazafias és jótékony mozgalmait mind sorra veszük, egyetalanegyét sem találunk közöttük, amely népszerűbb, a közönség szemében kedvesebb, szívéhez közelebbi féré lett volna, mint a május 2-ihk füsttelen nap. A nagy tömegek és a kis családok, a gazdagabb néposztály és a lézengő szegénység, — mind, de mind magáévá tette az ötletet: *egy nap a rokkantaké, egy napig nem dohányzunk, legyen egy füsttelen nap!*

Szeged város társadalma a legelső felhívásra már hihetetlen lelkesedéssel csatlakozott a mozgalomhoz. *Az összes hivatalok, pénzügyintézetek, munkás és iparos egyesületek, kaszinók, népkörök már napok óta adják össze az önkéntes füst-adót és így előreláthatólag hatalmas összeggel járulhat hozzá Szeged városa a rokkantak gyámolításához.*

A füsttelen-napi általános gyűjtés vasárnap délelőtt 9 órakor veszi kezdetét és bezárólag esti 7 óráig tart. Ez idő alatt a forgalmasabb tereken és utcákon 200 jótékony hölgy veszi át az önkéntesen felajánlott adományokat. A rendezőség hálával fogadja a filléres hozzájárulást is, viszont azonban a bőkezűséget is megjutalmazza. 20 filléres adományért csinos szalagjelvényt, 40 filléres, 1 koronás, 2 koronás 10 koronás hozzájárulásért különféle érdekes jutalm jár az áldozatkész adakozóknak. A gyűjtés végeztével a bezárt urnákat és perselyeket postakocsik fogják összegyűjteni és a szegedi kereskedelmi és iparbank páncélszobájába szállítani, ahol az egybegyűlt kézpénzt hétfőn délelőtt egy külön bizottság fogja összeolvasni.

A füsttelen-nap urnáinál a következő hölgyek vállalták a gyűjtés vezetését és a felügyeletet: Szeged pályaudvar előtt: Kiss Mórné, dr. Eisenstein Jakabné. Gizella-téren: Piukovits Ödönné. Dugonics-téren: özvegy Biedl Adolfné, dr. Cserő Edéné. Klauzál-tér, Bartos üzlete előtt: Dr. Végman Ferencné, dr. Reiner Mórné, Móra Ferencné, Sz. Szigethy Vilmosné, Almássy Endréné. Európa előtt: Varga Borbála. Posta-palota előtt: özvegy Holtzer Jakabné. Aigner füszerkereskedés előtt: lovag Worzikovszky Károlyné, Bartuska Miksáné, Scossa Dezsőné. Kék-csillag előtt: Polgár Lászlóné, Horváth Lajosné, Csik Mária. Tisza-szobor előtt A Hadsegítő Bizottság elnöksége. Városháza előtt: Thury Béláné. Korzó-mozi előtt: dr. Holló Samané, Schäffer Vilmosné, Dr. Vass Ignáczné. Tisza-szálloda előtt A „Felebaráti Szeretet Szövetség“ 43 tagja. Dugonics-téren a Baross vendéglő előtt: Dr. Nagy Aladárné. Színház-